

## Variantele maghiare ale Mioriței

Scurta mea comunicare despre variantele maghiare ale Mioriței va avea, desigur, un ușor iz livresc, întrucât nu mă aflu printre cercetătorii care ar fi cules pe teren variante noi. De aceea mi-am propus să trec în revistă câteva fapte reale și reprezentative ale relațiilor folclorice româno-maghiare, rezultatele cercetărilor comune privind intrarea Mioriței în repertoriul folcloric maghiar, respectiv în dialectul secuiesc și cel ceangăiesc. Practic, am să mă refer aici, cu scopul de a readuce în memoria noastră, doar la cei care au consacrat acestei probleme o bună parte din munca lor de cercetare, dând astfel exemplul frumos al cercetărilor folclorice comparate de la noi. Este vorba de academicianul Dr. József Faragó de la Cluj, autor al mai multor studii referitoare la problemă, în parte împreună cu muzicologul clujean János Jagamas, și evident, de Adrian Fochi care în monumentala sa monografie "Miorița" (1964) a consacrat un capitol întreg variantelor maghiare ale baladei.

Menționez că circulația baladei Miorița în folclorul maghiar a stat și în atenția altor folcloriști români și maghiari, atât din țară, cât și de peste hotare, precum și faptul că literatura de specialitate de până acum a evidențiat atât rezultatele, cât și sarcinile de perspectivă, atât în domeniul culegerii, cât și al cercetării.

Cercetările evidențiază deopotrivă că imprimatul este de dată veche. De altfel cel mai vechi text al Mioriței, cunoscut până azi, este de limbă maghiară. Această variantă a fost culeasă în localitatea Cleja, sat în jurul Bacăului, în 1843, de János Petrás Incze, un preot care a trăit prin ceangăi.

Varianta este anterioară așadar variantei românești culese de Alecu Russo, devenită clasică prin publicarea ei de Vasile Alecsandri, în 1850.

Atât Adrian Fochi cât și Faragó accentuează valoarea și importanța deosebită a acestei prime versiuni, nu numai din punct de vedere al cercetărilor maghiare referitoare la Miorița, ci și sub aspectul cercetărilor românești. Textul acestei variante, în traducere artistică, a fost publicat de Faragó în revista *Limba și literatura*, vol. V. 1961.

În ce privește aria de răspândire a variantelor maghiare, cercetătorii disting 3, respectiv 4 grupuri de variante:

1. Grupul de variante maghiare ale Mioriței, așa zise ceangăie de sud, din jurul Bacăului: Galbeni, Cleja, Somușca și Fundu-Răcăciuni. Adrian Fochi menționează în acest grup 8 variante culese, József Faragó 9 variante publicate și 10 variante nepublicate.

2. Grupul de variante maghiare ceangăie-secuiești, culese de Faragó, în împrejurimile orașului Onești, la Tuta și la Satu Nou. Din cele două variante una a fost publicată. Adrian Fochi nu menționează acest grup.

3. Grupul de variante din Plăieșii de Sus, județul Harghita, alcătuit din două piese, culese de muzicologul János Jagamas în 1942, respectiv în 1954-55.

4. Grupul de variante, alcătuit inițial din două piese, culese în Poian și Lemnia, județul Covasna, încă în 1937, completat ulterior în 1959 cu încă 5 variante, în urma cercetărilor întreprinse de Institutul de Folclor din Cluj.

Din cele patru zone etnografice, între care au existat în mod permanent legături economice și culturale, au fost culese 30 de variante maghiare ale baladei Miorița, ceea ce, spune Faragó, prezintă un număr nu prea mare, dar suficient pentru a face câteva comparații și a trage câteva concluzii.

Mai întâi vom trece în revistă cele referitoare la ipotezele privind preluarea baladei Miorița de maghiari în zonele arătate.

Pentru a avea o bază pentru comparații și ipoteze, trebuie să recapitulăm, chiar cu riscul de a avea un iz didactic, motivele baladei românești:

1. testamentul ciobanului în legătură cu înmormântarea sa; 2. conflictul dintre păstori, o motivare

epică-dramatică a morții eroului; 3. figura mioriței năzdrăvane care semnalizează eroului primejdia de moarte ce îl așteaptă; 4. mesajul trimis mamei (surorii sau iubitei). Mai trebuie știut că Miorița românească, conform monografiei lui Fochi, circulă în folclor în primul rând nu ca baladă, ci ca colindă, îndeosebi în Transilvania. Variantele colindului românesc transilvănean conțin numai primele două motive.

Comparând variantele maghiare cu cele românești Fochi constată că episodul oii năzdrăvane lipsește din toate variantele maghiare, iar în cele culese în ținuturile secuiești lipsește și motivul mamei bătrâne. De aceea emite ipoteza că versiunea maghiară a Mioriței s-a născut în Transilvania prin împrumutarea de la români a temei literare și că "a trecut ulterior în Moldova, suportând toate consecințele vecinătății imediate a baladei românești de tip moldovean". Concluziile domnului Fochi sunt întemeiate, prin urmare, pe fenomenul absenței celor două motive amintite.

Pe baza culegerilor și cercetărilor ulterioare, Faragó face următoarele constatări:

1. În varianta maghiară din Plăieșii de Sus și Trei Scaune (Covasna) apare motivul mamei bătrâne (surorii sau iubitei);

2. În Moldova au fost găsite, și se pare că se vor mai găsi, variante cu motivul oii năzdrăvane. Aceste fapte nu erau cunoscute de Fochi. În consecință, de moment ce se știe că variantele secuiești conțin trei motive din cele patru, de la bun început se exclude ipoteza că la baza variantelor maghiare ar fi stat colindul românesc cu două motive.

Părerea lui Faragó în problema împrumutului se poate rezuma astfel:

Versiunea maghiară a Mioriței s-a format în Moldova, cunoscând toate cele patru motive, în toată amploarea lor; toate celelalte variante mai concise, lipsite de anumite motive sunt rezultatul dezvoltării formării independente, paralele variantelor ceangăiești din Moldova și a celor maghiare din Transilvania.

După inventarierea sumară a ipotezelor privind trecerea baladei Miorița, capodoperă a folclorului românesc, în folclorul maghiar, merită să

facem și câteva aprecieri estetice, care evidențiază după părerea mea destinul, metamorfoza baladei românești într-un mediu spiritual și lingvistic maghiar.

Am arătat mai înainte absența motivului mioarei năzdrăvane, cu excepția unei singure variante de ceangăi de sud, din toate variantele maghiare. De ce oare? Un răspuns hotărât nu se poate da. Analizând acest fenomen din unghiul de vedere al baladei maghiare se pot formula două observații plauzibile: în baladele populare maghiare există foarte puține elemente de basm, nu există elemente fantastice. Este posibil că avem de-a face cu fenomenul incompatibilității. A doua remarcă: se poate presupune eventual, că totuși, la început, figura mioarei năzdrăvane n-ar fi lipsit, și s-a renunțat la ea numai în decursul procesului de concentrare, fenomen caracteristic pentru majoritatea baladelor maghiare. S-ar fi renunțat deci la acest motiv pentru că era neobișnuit în baladele maghiare, și pentru că era un motiv neglijabil, absența lui neafectând înțelegerea acțiunii.

Alte elemente de bază ale Mioriței maghiare: eroul baladei le comunică el însuși ucigașilor care sunt fie "hoți de munte", fie "hoți vestiți", fie "porcari", ultimile sale dorințe, și tot printr-înșii trimite mesajul ultim celor dragi de acasă.

Variantele maghiare ale Mioriței prezintă mai multe trăsături caracteristice și sub aspectul formei. Dintre acestea reținem doar următoarele:

- forma baladei maghiare este determinată, iar a celei românești este liberă. Versurile Mioriței se succed cu totul curgător, fără nici o întrerupere. Nu sunt grupate în strofe, timp ce balada maghiară se împarte întotdeauna în strofe, cu același număr de versuri;

- este evidentă și diferența de lungime dintre balada românească și cea maghiară. Varianta clasică, a lui V. Alecsandri, de exemplu, numără 123 de versuri. Față de aceasta variantele maghiare nu depășesc 60, cele din Trei Scaune în medie 20 de versuri.

Explicarea acestei disproporționalități o putem găsi tot în natura și specificul baladei maghiare, care constă în concentrarea și tensiunea dramatică cu care se tratează orice temă. Elementele care nu grăbesc, dimpotrivă frânează desfășurarea

acțiunii și a desnodământului dramatic, sunt eliminate. Nu sunt rare cazurile, menționează și Faragó, în care balada populară maghiară clasică este lapidară până la limita inteligibilității. În general lipsesc din textul baladelor descrierile referitoare la însușirile fizice și morale ale eroilor, adesea nu se utilizează epitete. Având în vedere aceste trăsături ale baladei maghiare, se pare că și balada Miorița a fost supusă criteriilor estetice ale speciei, schițate mai sus.

Credem că elementele eșalonate aici sunt suficiente pentru înțelegerea specificului variantelor maghiare ale Mioriței și este oportună evidențierea câtorva concluzii, bazându-ne și pe concluziile domnilor Fochi și Faragó, formulate pe temeiul cercetărilor comparate:

1. Variantele maghiare nu constituie copii fidele ale originalului românesc. Dimpotrivă, numeroasele și feluritele deosebiri de fond și de formă ne permit să conchidem că acei creatori populari care au preluat balada din folclorul românesc, s-au ghidat nu după conținutul originalului, nu după litera, ci după spiritul acestuia.

2. În decursul procesului de transmitere și însusire, balada specific românească s-a transformat în baladă specific maghiară.

3. Un astfel de proces constituie, fără îndoială, un exemplu frumos al legăturilor, influențelor reciproce dintre poezia populară din limbi diferite, între folclorul unor popoare care conviețuiesc.

4. Folclorul românesc, prin urmare; a dăruit poeziei populare maghiare din țara noastră o baladă care-i face cinste.

5. Balada Miorița nu e cunoscută nici unui popor învecinat, sau mai îndepărtat. De aici se impune încă o precizare: variantele maghiare nu trăiesc nici ele pe întreg teritoriul lingvistic maghiar, fapt ce atestă caracterul autohton al Mioriței și originea românească a variantelor maghiare.

## Bibliografie

Dr. Faragó József, "Variantele maghiare ale Mioriței", *Limba și Literatura*, vol. V. Buc. 1961

Dr. Faragó József, "Háromszéki magyar Miorița" (Miorița maghiară din Trei Scaune)", *Balladák földjén* (Pe pământul baladelor), Ed. Kriterion, 1977

Dr. Faragó József, "A Miorița a magyar folklórbán" (Miorița în folclorul maghiar), *Balladák földjén* (Pe pământul baladelor), Ed. Kriterion, 1977

Dr. Faragó József, Jagamas János, "Moldvai csángó népdalok és népballadák" (Cântece și balade populare ceangăiești din Moldova), Buc. 1954

Fochi, Adrian, "Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte", Buc. 1964

## A Miorița magyar változatai (Kivonat)

Szerző áttekinti a román népköltészet legreprezentatívabb alkotásának, a Miorițănak a magyar változataira vonatkozó irodalmat. A 30 ismert változat négy csoportba sorolható, a déli csángó-, a székelyes jellegű csángó-, a gyimesi- és a kézdi környéki csoportokra. Az első csoportba tartozik a legelsőnek, Klézsén, 1843-ban, Petrás Incze János által lejegyzett Miorița-változat, amely hét évvel korábbi az első, Alecu Russo-féle román lejegyzésnél. A Miorița a román folklóron kívül csak a magyarból ismeretes, valószínűleg moldvai átvétellel.

## The Hungarian Variants of „Miorița” (Abstract)

The author tries to present all the literature referring to the Hungarian variants of the "Miorița", the most representative piece of Romanian folklore. The 30 known variants can be grouped into four parts, the southern Csángó, the Székely-Csángó, the Gyimes and the Kézdi region groups. Part of the first group is the variant put down by János Petrás Incze in 1843 at Cleja, which is seven years earlier than the first Romanian variant collected by Alecu Russo. Except for Romanian folklore, the "Miorița" is known only to the Hungarian one, probably due to a Moldavian influence.

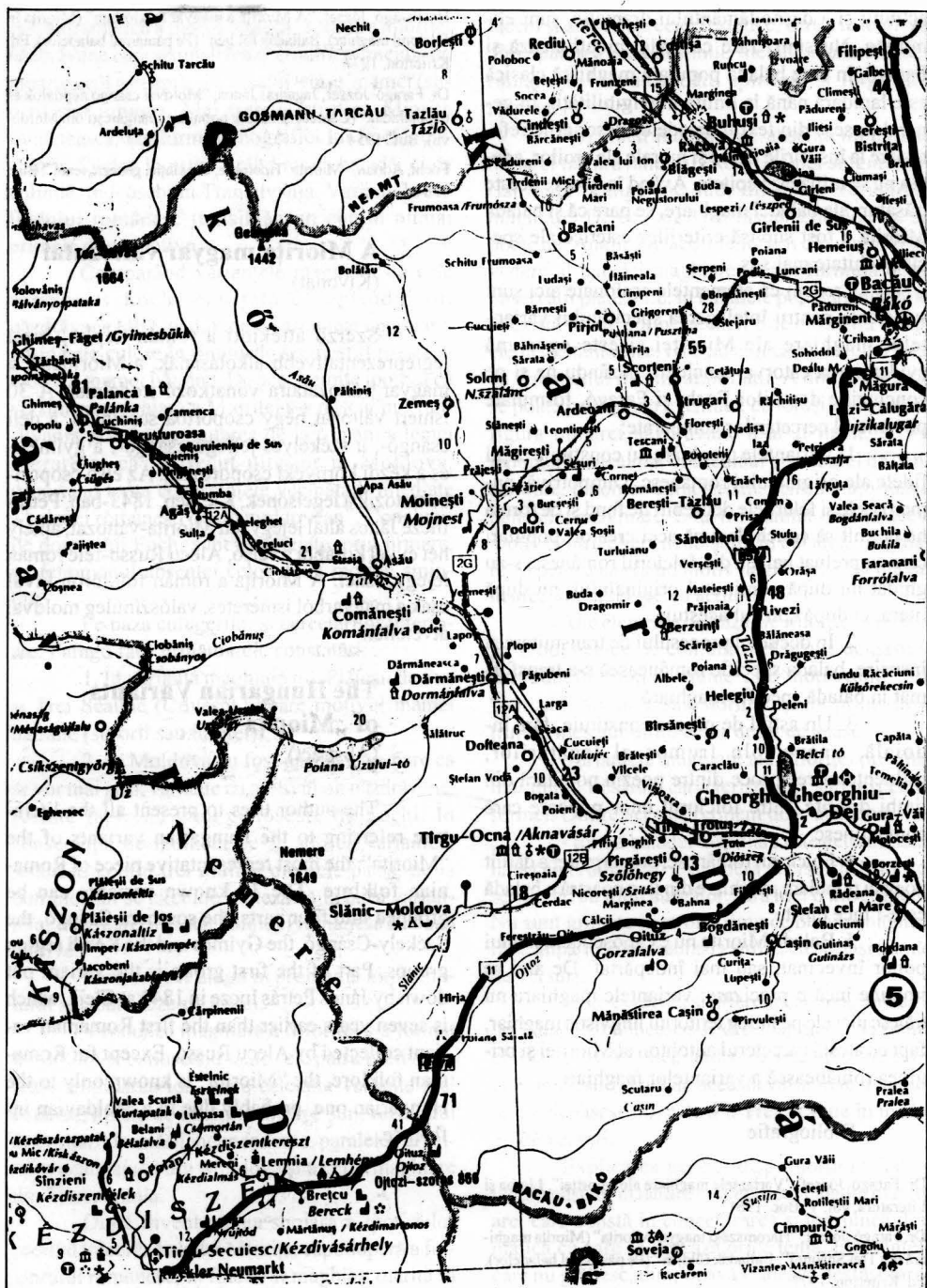


Figura 1. Harta zonei din care au fost colectate variantele maghiare ale Mioriței.